

20 Νοεμβρίου 2011

Η Παναγία μεσίτρια και βοηθός των ανθρώπων

Θεοτόκος / Εισόδια της Θεότοκου / Θεοτόκος

Ευτυχία Γιούλτση, Θεολόγος

Στη συνείδηση των ορθοδόξων πιστών η Παναγία έχει καθιερωθεί ως μεσίτρια που ενώνει τη γη με τον ουρανό, τον αισθητό κόσμο με τη νοητή ωραιότητα. Η αλήθεια αυτή αποτυπώνεται στους βυζαντινούς ναούς με την Πλατυτέρα που εικονίζεται στην κόγχη του ιερού. Η Παναγία είναι η κλίμακα από την οποία κατέβηκε ο Θεός στη γη, για να μπορέσει ο άνθρωπος να αποδεσμευθεί από τις συνέπειες της φθοράς και του θανάτου, να ατενίσει την ωραιότητα του προπρωτικού κάλλους και να πορευθεί προς τη θέωση. Γι' αυτό η κλίμακα του Ιακώβ εξεικονίζει την Θεοτόκο που ένωσε τα «διεστώτα» και συνάπτει αυτά για πάντα με τις πρεσβείες και τη μεσιτεία της προς τον Υιό και Θεό της.

Με ποιιά σημασία όμως η Παναγία θεωρείται μεσίτρια, αφού είναι γνωστό ότι ένας είναι ο μεσίτης Θεού και ανθρώπων, ο Ιησούς Χριστός; Ο Χριστός με τη θυσία του έγινε το «αντίλυτρο» για την εξαγορά όλων των ανθρώπων από τα δεσμά της πτώσεως, γεφυρώνοντας το χάσμα μεταξύ Πάτερα και εκπεσμένου υιού. Ο Χριστός είναι μεσίτης μεταξύ Θεού και ανθρώπων και η μεσιτεία του αυτή γίνεται δυνατή με την Παναγία που ως Μητέρα του Θεανθρώπου πρόσφερε σε όλους τη δυνατότητα να κοινωνούν με τον Θεό.

Βασική προϋπόθεση για την επανασύνδεση και προσέγγιση Θεού και ανθρώπων είναι η λύση της έχθρας γης και ουρανού και η επαναφορά των «αποστατών» στον Πατέρα, γράφει ο άγιος Ιωάννης Δαμασκηνός. Με τη λύση της έχθρας ανοίγει ο δρόμος για την υιοθεσία του ανθρώπου από τον Θεό. Η υιοθεσία ενεργοποιεί τη μετοχή στη θεία δόξα με το φωτισμό και την ανακαίνιση του συντετριμμένου πλάσματος. Η Παναγία ως μεσίτρια οδηγεί τον άνθρωπο στον Χριστό και πρεσβεύει για τη σωτηρία του. Στην εικονογραφία και την υμνολογία της Εκκλησίας, που αποτυπώνεται στις ακολουθίες, στους κανόνες, τον Ακάθιστο Ύμνο, τα θεοτοκάρια, τις συναπτές και σε κάθε σχετικό ύμνο, η Θεοτόκος δέεται υπέρ των πιστών και δεομένη εκφράζεται ως Μητέρα όλων. Αυτό διαφαίνεται περισσότερο στις θεομητορικές εορτές που αποτελούν ειδικότερες αφορμές καταφυγής των Χριστιανών στη σκέπη και προστασία της.

Η Παναγία βρίσκεται πολύ κοντά στον Θεό. Από το προνόμιο αυτό απορρέει η παρρησία της ενώπιον του υπέρ των ανθρώπων. Όταν οι πιστοί απευθύνουν δεήσεις και ικεσίες προς την Παναγία ή τους αγίους αυτό δεν σημαίνει ότι

λησμονούν το σωτήρα Χριστό. Ο Χριστός τελικά σώζει τους ανθρώπους. «Ταις πρεσβείαις της Θεοτόκου, Σώτερ, σώσον ημάς» ψάλλεται στη θεία Λειτουργία. Η Θεοτόκος δεν σώζει, αλλά και δεν σωζόμαστε χωρίς αυτήν. Μέσω αυτής οικειούμαστε το σωτήρα Χριστό.

Στον Παρακλητικό Κανόνα, οι πιστοί απευθύνονται προς την Παναγία με την εξής ευχή: «Διάσωσον από κινδύνων τους δούλους σου Θεοτόκε, ότι πάντες μετά Θεόν εις σε καταφεύγομεν ως άρρηκτον τείχος και προστασίαν». Στον Κανόνα αυτόν αποτυπώνεται η θρησκευτική ευλάβεια προς το πρόσωπο της Παναγίας, την οποία επικαλούνται όλοι μετά τον Θεό Πατέρα για ενίσχυση και ενδυνάμωση. Η υμνολογική αυτή αναφορά αποτελεί μία ακόμη πτυχή της ορθόδοξης λατρείας όπου αποσαφηνίζεται ο μεσιτικός ρόλος της Θεοτόκου στις επικλήσεις σωτηρίας του κόσμου που απειλείται από την επικυριαρχία του κακού.

Ο Βασίλειος Σελευκείας προσδιορίζει το νόημα της μεσιτείας, όταν λέει: «Χαίρε κεχαριτωμένη, μεσιτεύουσα Θεώ και ανθρώποις, ίνα το μεσότοιχον αναιρεθή της έχθρας, και τοις επουρανίοις ενωθή τα επίγεια». Αυτή η υπέρβαση από τη σφαίρα της φθαρτότητας προς τα επουράνια και η επαγγελία της σωτηρίας και της αναστάσεως μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω της Παναγίας που πρώτη από όλους τους ανθρώπους δέχθηκε το χαρμόσυνο μήνυμα της αναστάσεως του Κυρίου. Η άποψη αυτή είναι διάχυτη στη λειτουργική παράδοση, την υμνογραφία και την εικονογραφία της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Παρά την απουσία βιβλικής θεμελιώσεως αυτής της θέσεως, οι μεγάλοι Πατέρες της Εκκλησίας στα ερμηνευτικά τους υπομνήματα πάνω σε χωρία των συνοπτικών Ευαγγελίων αφήνουν να διαφανεί ότι ο Χριστός μετά την ανάστασή του εμφανίστηκε πρώτα στην Παναγία. Η ίδια ποτέ δεν αμφισβήτησε τη θεότητα του υιού της, ενθουμούμενη όλα τα παράδοξα και θεϊκά που συνέβησαν κατά τη σύλληψη, τη γέννηση και την επί γης παρουσία του Χριστού.

Η σωτηρία και η ελπίδα της αναστάσεως προέρχεται από τον ίδιο τον Θεό. Η οικείωση όμως της σωτηρίας από τους ανθρώπους καθίσταται δυνατή με τις πρεσβείες της Θεοτόκου που, προσφέροντας το τέλει πρότυπο αγίου βίου, οδηγεί τους πιστούς στην αρετή και τη μετάνοια. Η βαθιά αυτή

πεποίθηση του λαού για τη διαρκή παρουσία της Παναγίας στο χειμαζόμενο άνθρωπο παγιώθηκε από τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες στη συνείδηση των πιστών. Η Θεοτόκος γίνεται «τοις λυπουμενοις ευμενές παραμύθιον, πάσι τοις αιτούσιν ετοιμή βοήθεια». Η ίδια είναι κοντά στους ανθρώπους, αισθάνεται λύπη γι' αυτούς και ποθεί τη σωτηρία του σύμπαντος κόσμου. Αγκαλιάζει τους πάντες και είναι έτοιμη με την παρρησία και την εγγύτητά της στον Θεό να λύσει κάθε επώδυνη κατάσταση της ζωής, την οποία προκαλεί η αμαρτία .

Οι άνθρωποι έχουν το προνόμιο να διαθέτουν ισχυρό προστάτη και υπερασπιστή τους, την Παναγία, που με την παρέμβασή της αποδυναμώνει την επιρροή του κακού. Αυτή «δέεται και πρεσβεύει υπέρ ημών» ανατρέποντας τις ορμές των παθών και τον πόλεμο του πονηρού. Η Παναγία και επιθυμεί και μπορεί να βοηθήσει στην αντιμετώπιση των ποικίλων κακών, πριν ακόμη οι άνθρωποι τα αντιληφθούν. Τότε παρεμβαίνει η μεσίτρια, που με τις μητρικές της παρρησίες ικετεύει θερμά τον ουράνιο Πατέρα, σαν να πρόκειται για τον εαυτό της, προβάλλοντας τη συγγένεια της φύσεώς της με το ανθρώπινο γένος.

Η Παναγία επιβλέπει από ψηλά με συμπόνια ως «υπέρμαχος στρατηγός» το ποίμνιο που δεινοπαθεί από φανερές ή αφανείς επιθέσεις των εχθρών και κυρίως του παλαιού τυράννου, του πονηρού, κατά τη γραφή του αγίου Φιλοθέου Κοκ-κίνου. Η μεσιτεία της είναι το υπέρλογο εκείνο μέσο που όχι μόνο τιμά το ανθρώπινο γένος, αλλά και το ενισχύει, αφού το απαλλάσσει από την κυριαρχία του αιτίου των κακών έξεων και συνηθειών. Οι πιστοί δέονται στην Θεοτόκο να καταστείλει τα πάθη της ψυχής τους και να απολεπτύνει σταδιακά το νέφος της σάρκας, το παχύ και γεώδες αυτό προκάλυμμα. Ζητούν ακόμη να ενδυναμώνει τις νοερές κινήσεις και ενέργειες της ψυχής τους και να τις προσανατολίζει προς το αιώνιο και πρωτότυπο κάλλος.

Συχνά η απροθυμία της ανθρώπινης φύσεως και η

νωθρότητα της διάνοιας καθιστούν τον άνθρωπο ράθυμο στην αρετή, που απαιτεί κόπο. Στην κατάκτηση της αρετής παρεμβάλλονται εμπόδια και αδιέξοδα. Γι' αυτό στην πρώτη εμφάνισή τους ο πιστός καταφεύγει στην Θεοτόκο που δεν παύει να αγαπά και να φροντίζει τους ανθρώπους ως φιλόστοργη Μητέρα. Έτσι μεταβιβάζει τις ευεργεσίες της προς όλους αδιακρίτως και τους προστατεύει από τους πειρασμούς και τους κινδύνους. Ο Ιωσήφ Υμνογράφος ομιλεί ποιητικά για την ακοίμητη πρεσβεία της Θεοτόκου προς τον Θεό, που καθαρίζει τα πάθη της ψυχής με τις ιερές μεσιτείες της, δωρίζοντας παράλληλα και σωτήρια εγρήγορση για την εκπλήρωση του θελήματος του Θεού.

Είναι τόσο πολλές οι θλίψεις, οι συμφορές του βίου και οι πειρασμοί που κυκλώνουν από παντού τον πιστό, ώστε αναζητά την «κραταιά σκέπη» της Παναγίας και ζητά προστασία, κάνοντας έκκληση προς αυτήν: «Διά σπλάχνα ελέους σου, Παρθένε, μη παρίδης σεμνή ποντούμενόν με σάλω βιοτι-κών κυμάτων, αλλά δίδου μοι χείρα βοηθείας καταπονουμένω κακώσεσι του βίου». Στον αγώνα του ενάντια στο κακό ο πιστός καταπονείται ανελέητα από τις ορμές των παθών, από τα βέλη του πονηρού και από τις επαναστάσεις της σάρκας. Γι' αυτό ζητά συνεργό και βοηθό του την Παναγία, ώστε να καταστείλει τις σαρκικές εκρήξεις και να αποτρέψει την κυριαρχία και επικράτηση του υλικού φρονήματος που γεννά την αμαρτία. Ο πιστός επικαλείται επίσης και την άμεση παρουσία του Θεού Πατέρα από τον οποίο ζητά να του δωρίσει «γρήγορον νουν, σώφρονα λογισμόν και καρδίαν νήφουσαν». Έτσι η προσωπική άσκηση συμβαδίζει με τη θεία αντίληψη. Ο πιστός δεν στηρίζεται στις δικές του δυνάμεις, αλλά περισσότερο στη βοήθεια του Θεού στον οποίο και προσφέρει όλη του την ύπαρξη, όπως έπραξαν οι άγιοι της Εκκλησίας, και κυρίως η Παναγία.

Οι πρεσβείες της Θεοτόκου στηρίζουν τον άνθρωπο μπροστά στους πειρασμούς και τη δύναμη του κακού. Ο άγιος Ιωάννης Δαμασκηνός εκτιμά ότι ο ανθρώπινος βίος θα ήταν αβίωτος, εάν οι πιστοί δεν είχαν την Παναγία «συνόμιλόν τους και μόνην επί γης καταλελειμμένην παρηγορίαν» .

Αν κάποιος επιθυμεί να πορευθεί προς τον Δεσπότη όλων, τον Θεό ή να ζητήσει συγγνώμη για τα παραπτώματά του, τότε στο πρόσωπο της Παναγίας θα βρει το χειραγωγό που θα τον οδηγήσει προς αυτόν. Η Θεοτόκος, λόγω της εγγύτητάς της προς τον Θεόν και της κοινής καταγωγής της με το ανθρώπινο γένος, γίνεται διαρκώς η μεσίτρια που συμφιλιώνει το πλάσμα με τον Πλάστη. Με τις πρεσβείες της χορηγεί στους πιστούς την εκπλήρωση των αιτημάτων τους. Και αν είναι υποχρέωση των τέκνων να αποδίδουν σεβασμό και τιμή στους κατά σάρκα γεννήτορες, ποιά ανταμοιβή θα ήταν αντάξια της Παναγίας που είναι η αιτία της πνευματικής γεννήσεως, ενηλικιώσεως, εμπλουτισμού και θεώσεώς τους;

Με δεδομένη την υπαιτιότητα του ίδιου του ανθρώπου για την πτώση του και την αμαύρωση του «κατ' εικόνα», είναι φανερό ότι ο ίδιος δεν θα μπορούσε να ανακόψει την πορεία του προς τον όλεθρο. Αυτήν την καταλυτική πτώση του γένους διαπίστωνε με θλίψη και συμπόνια η Παρθένος και αναζητούσε το αντίρροπο φάρμακο για ένα τόσο μεγάλο πάθος. Διέγινωσε ότι μόνο μία κατεύθυνση υπήρχε· η ολοκληρωτική στροφή της προς τον Θεό και η μεσιτεία της για όλο το ανθρώπινο γένος. Κατά συνέπεια έγινε πρέσβειρα των ανθρώπων με τη δική της βούληση «ζητούσα όπως πιθανώς και γνησίως ομιλήσει Θεώ».

Η Θεοτόκος με τη συνεκτική δύναμη, το θεάνθρωπο υιό της που έφερε στους μητρικούς της κόλπους, γίνεται ενοποιός χώρα που συγκρατεί και ενώνει. Αγκαλιάζει όλους τους ανθρώπους, συγκεντρώνει τους διασκορπισμένους και τους συμφιλιώνει μεταξύ τους και με τον Θεό, όπως ακριβώς το κέντρο του κύκλου όλες τις διερχόμενες ευθείες. Η Παναγία γίνεται η κοινή εστία, το θεμέλιο βάθρο και η απaráμιλλη πηγή των υπερφυσικών χαρισμάτων, από τα οποία αντλεί πλούσια η νοερή και λογική φύση χωρίς όμως να μπορεί να υπερβεί την τελειότητα εκείνης.

Η Παναγία ως μέση μεταξύ δύο ιστορικών κόσμων, προ και μετά Χριστόν, μεσίτευσε όχι μόνο μεταξύ αυτών των δύο, αλλά και μεταξύ του Θεού και όλου του ανθρώπινου γένους. Η θέση της στο μυστήριο της θείας οικονομίας της έδωσε το προνόμιο να συνδέει μόνη αυτή το ανθρώπινο με το θείο. Έτσι κατέστησε τον Θεό Υιό ανθρώπου και ανέδειξε τους ανθρώπους σε υιούς του Θεού, γράφει ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς. Από αυτή τη θεία ιδιότητά της εκπορεύεται ο ρόλος της μεσιτείας και πρεσβείας της για τους ανθρώπους. Έκτοτε αναδύεται ως έμψυχο άγαλμα κάθε καλού, ως ζωντανή εικόνα κάθε αρετής, ως κοινωφελέστατη τιμή του ουρανού, της γης και των επέκεινα.

(Ευτυχίας Γιούλτση, «Η Παναγία πρότυπο πνευματικής τελειώσεως», εκδ. Π. Πουρναρά - Θεσ/νίκη 2001, σ. 153-162)

<http://bit.ly/131nlzu>